

eksistenci različnih vsebinskih kategorij priznava obstojnost različnih form na istem estetskem nivoju. Zato je ob idejnih in estetskih kvalitetah Kovičeve nove poezije še posebej opazna njena prepričljiva širina in odprtost. V njej pesnik vidi pot.

France Pibernik

ANTON INGOLIČ, LASTOVKA ČEZ OCEAN.* Očitno se je Anton Ingolič že kar specializiral za izseljensko tematiko. To bi sicer lahko jemali kot njegov beg pred vsemi družbenimi ter etičnimi nasprotji domá, ki bi jih pisatelj danes moral obravnavati, torej kot degradacijo umetnikove družbene prizadetosti na golo domovinsko čustvo oziroma na domotožje izseljencev. A po drugi plati je Ingoličeva zasluga v tem, da je v dosedanjem dokaj obširnem izseljenskem opusu vendar uspel odkriti in prikazati, morda nekoliko po svoje in enostransko, naš življenj v boju za kruhom na tujih tleh.

Nekoč sem ob recenziji Ingoličevega romana *Nebo nad domačijo* zapisal, da se je pisatelj v izseljenski tematiki bržkone izčrpal že s trilogijo o izseljencih v zahodni Evropi (*Kje ste, Lamutovi, Črni labirinti, Nebo nad domačijo*) in da kaj več, kot je ustvaril s prvim od treh romanov, ne bo mogel več napraviti. Vendar so za rutiniranega, invencioznega, iščočega, četudi ne izrazito prodornega pisatelja, kakršen je Ingolič, take sodbe lahko dokaj tvegane. Novi izseljenski roman, *Lastovka čez ocean*, prinaša namreč v njegovo pripovedništvo spet nekaj miljejske, kompozicijske in pripovedovalne svežine in je tako treba ugotoviti, da se ta produktivni pisatelj verjetno tudi v tej temi še ni docela izpisal.

Roman pripoveduje o izseljencih, ki se na ladji *Lastovka* vračajo iz Amerike v domovino. Vsakdo od teh pušča v Ameriki del svojega sveta, v domovini pa pričakuje drugi del. To okolje oziroma ti ljudje s precčj burnimi usodami so pisatelju ponudili priložnost za fabulativno pestrost, to pa je Ingolič tudi s pridom izkoristil in na široko razpredel mrežo njihovih dogodivščin, poleg tega pa je s spretno, po domačih razmerah dišečo kriminalko, ali lahko tudi drugače, po kriminalki dišečo domačo zgodbo, končno osredotočil dogajanje na ožje okolje, na *Lastovko* samo, ter tako dal romanu smotrno fabulativno ubranost in kompozicijsko jedro.

Njegovo prikazovanje dogodkov na ladji in retrospektivno v Novem svetu je sicer tradicionalno realistično, kot smo ga pri Ingoliču že vajeni; to prikazovanje je često preračunano na efekte najrazličnejših vrst, od grobo seksualnih do romantično ljubezenskih in do rodoljubno angažiranih, toda v pričujočem tekstu nas prav napete zgodbe *Lastovkinih* prebivalcev ter njih medsebojne konvergence toliko prevzemajo, da navzlic nekaterim slabostim, o katerih pa bo govor spodaj, odložimo knjigo z občutkom, da smo prebrali dober in zanimiv roman.

Ingolič je priznано iznajdljiv fabulist in le na osnovi fabule oblikuje ter izpoveduje svoja spoznanja o ljudeh. Njegove oznake so bolj zunanje kot psihološke, zato pa so njegove osebe tudi dokaj jasne, neproblemske, med njihovimi nazorskimi ter moralnimi afirmacijami tečejo dokaj ostre ločne črte. Sicer pisatelj v *Lastovki čez ocean* zavestno ubira drugačno pot ter se izogiba črno-belega nazorsko-moralnega nasprotja, kakršno se tako močno kaže

* Anton Ingolič, *Lastovka čez ocean*. Založba Obzorja 1966.

v nekaterih njegovih povojnih romanih, a v zadnjem bistvu le še ostaja pri njem in ga korigira le toliko, kolikor je čas že podrl nekatere vrednote iz naše polpretekle dobe oziroma jih je preusmeril iz linijsko političnega na širše moralno ter splošno človečansko področje. Jasen primer take karakteriološke špekulacije je v romanu slepi potnik Gregor, nekdanj belogardist in diverzant, na ladji pa že spreobrnjenec ter rodoljub, ki ga žene v domovino poštena težnja po poštenem delu. Pisatelj le mimogrede podaja njegov pretekli razvoj, vendar ta niti ni tako važen, važnejše je zdaj to, da je Gregor na ladji že pravi človek, domoljub in pripadnik socialistične Jugoslavije, da se upre svojemu nekdanjemu belogardističnemu predstojniku in končno tudi v ljubezni ne pozna igrackanja. Ta spreobrnitev je prav tako idealizirana, je v razmerju do nekaterih »črnih« oseb v romanu prav tako »bela«, kot so bili patetično privzdignjeni mnogi junaki iz prejšnjih Ingoličevih del. Čisto v smislu takšnega idealiziranja je risana tudi intelektualka Vesna, ki Gregorju na skrivaj nosi hrano v ladijsko ropotarnico. Spet dobrohotna državljanka, razumna in poštena, kvečjemu nekoliko konstruktivno kritična in popolnoma logično je potemtakem, da se z Gregorjem zapleta v resnično, globoko ljubezen. Ta Ingoličeva patetika je v romanu prav neprijetno vsiljiva, z njo pisatelj spominja na mlade aktiviste in druge, na vso moč pozitivne osebe, recimo iz Vinskega vrha, samo da je tedaj, ko je Ingolič ustvaril Vinski vrh, imela takšna karakterizacija vsaj več kulturnoposlanskega smisla kot danes, dobrih dvajset let po koncu vojne. Prizori in oznake, ki zadevajo Gregorjevo zgodbo, pomenijo torej najslabšo plat romana, pisatelj pa izpričuje najmanj umetniške sile takrat, kadar se spušča na tla političnih konfrontacij ter ideološko-moralnega razmejevanja.

In tako pridemo tu lahko do paradoksalnega zaključka: zgodba Vesna — Gregor — Urbas, naj bi bila v romanu centralna, ima pa svojo vrednost bolj kot napeta kriminalka, kakor pa kot neka človeška usoda z določeno ontološko analizo ter politično-ideološko poanto.

Dosti močnejši je pisatelj pri nekaterih drugih zgodbah, denimo pri doživljajih amerikanizirane Slovenke Betty. Njeno pripovedovanje o svojih dogodivščinah v ameriški civilizirani džungli je pristno, prepričljivo, tudi v slogu originalno, in ravno ta epizoda daje romanu nekaj svežega, nekaj, kar se oddaljuje od avtorjeve navajenosti. In navzlic temu, da je tudi Bettyna zgodba tu in tam posoljena z nekoliko grobim senzualizmom, bi morda vendarle ne bila pretirana trditev, da je ta postava ena od najboljše izdelanih v vsem Ingoličevem povojnem opusu. Za njo po moči oblikovanja zaostajajo vse druge zgodbe in osebe, kot so na priliko stara Jera s svojo preprostostjo in poštenostjo, zakonca Jaklič in sin Karlek z družinsko krizo, ki se na koncu presenetljivo hitro uredi, gospod Srebot ter stari harmonikar Rotar s težkimi spomini na doživetja v tujini, mr. O'Green in njegova hčerka Nelly, ki prav sodobno doživlja prvo ljubezen z ladijskim učencem Milanom, ter celo stari Grum, ki je nekdanj toliko pomenil v socialističnem gibanju med ameriški Slovenci, na ladji pa konča svojo nemirno življenjsko pot.

Vse te številne epizode so sicer zanimive, čeprav dostikrat oblikovane le s širšimi zamahi, ne nudijo pa trdnejših, na avtopsiji temelječih spoznanj o teži prilagajanja v takšni sredini, kot jo za našega človeka pomeni Amerika. A to je navezadnje razumljivo za pisatelja, ki mora samo na osnovi bežnih vtisov in posrednega spoznavanja oblikovati iz razmer izhajajočo fabulativno stavbo romana. In kljub zgornjim pripombam še ugotovitev, da je Ingolič kot

oblikovalec nenavadnih doživljajev ter kot razsojevalec ljudi in idej, kar vse srečamo v tem živahno napisanem tekstu, boljši prav tedaj, ko svoje kreativne sile koncentrira okrog človeka kot takega, okrog njegovega boja za obstanek in zadovoljevanja intimnih potreb, manj pristen pa je takrat, ko s stališča svoje nazorske usmerjenosti dirigira dejanja in miselnost svojih ljudi. In končno: zdi se celo, da njegova občečloveška prizadetost in vzporedno s tem potrebna umetniška objektivnost rasteta ravno tedaj, ko se oddaljuje od domačih tal in se s svojimi osebami presaja na tuje, kjer naša politična nasprotja izgubljajo važnost in pomen. Nemara je prav zaradi tega razlika med črno-belo preprostostjo v zgodbi z Vesno, Gregorjem in Urbasom in med naravnost imenitno Bettyno pripovedjo tako občutna.

Če sedaj upoštevamo vse te trditve, ki so seveda lahko tudi samo subjektivne domneve, potem se nam zdi že razumljivo in naravno, da je Ingolič v dosedanjih romanih z izseljensko tematiko uspel ustvariti že dokaj dobrih postav. Prav gotovo pa Lastovka čez ocean in nekateri njeni ljudje v tej široki družbi niso na zadnjem mestu.

Jože Šifrer

ZARES NESPODOBNE BASNI. To je obsežna knjiga* verzificiranih kramljanj o živalskih lastnostih, kakor se za basni spodobi, pa ne samo to, še drugačne puščice in anekdote so v knjigi, in ker so napisane gostobesedno, so raztegnjene v daljše ritmiziranorimane konstrukcije. Po zgledu starih mojstrov Ezopa, La Fontaina in Krilova je tudi Bordon nagnal v svoje basni cele črede najrazličnejših živali. Ampak v tem primeru ne gre za navadno zoologijo, temveč za zoologijo človeških značajev in lastnosti. In vse bi bilo prav, če vsega tega ne bi brali že v šolskih berilih, tako pa nam Bordon s svojimi basnimi spet vsiljuje občutek zamudništva, ki ga v našem literarnem razvoju s takšnimi literati kar umetno vzdržujemo in podaljšujemo, da ja ne bi prišli kdaj na zeleno vejo. Tudi Bordon bo kriv zaradi svojih basni, ker nas bo ta neprizanesljivi občutek grizel naprej. Kajti namen basni je v njeni prosvetljsko poučni orientaciji, v nazornem vzgojitvenem poslanstvu. Ali niso teh nalog prevzele literaturi druge panoge duhovne dejavnosti in bi torej vendarle kazalo — če že človek hoče pisati basni in z njimi izpovedovati svojo sodbo o svetu — iskati ustrežnejših oblik našemu času in sedanji stopnji razvoja literature in njene funkcije?

Sicer pa ima Bordon med svojimi »nekakovsnimi«^{*} pripovednimi pesmimi ali podobnim branjem tudi aktualne teme; verjetno naj bi v tem primeru veljala oznaka »nespodobne«^{*} basni, medtem ko naj bi bile tiste klasične, po svoje povedane zgodbe o živalskih značajih »nesodobne«^{*}; zato je torej *p* na sredi v oklepaju. Ampak človek kljub volji ne odkrije nikakršnih nespodobnosti v njih, vse je tako krotko in nedolžno, v stilu poante verzificirane pripovedi. Ob večni cesti »modrost, ki iz otroških ust prihaja, / nas marsikdaj z začudenjem navdaja«^{*}; v Pavlihi ali v drugih humorističnih kotičkih je povedano skorajda bolj nespodobno. Manjka jim torej ostrine in pa zadetkov v črno. Nekakšna neduhovita nagajivo hudomušna kronika zadnjih let je podana v teh aktualnih anekdotah — za dolgočasenje in ne za vznemirjanje.

* Rado Bordon, Nes(p)odobne basni. Nekakovšne pripovedne pesmi ali podobno branje s pojasnili vred. Založba Obzorja 1966.